

II. KATECHEZA BENEDYKTA XVI OD URNY Z RELIKWIAMI ŚW. AUGUSTYNA

W dniach 21-22 kwietnia 2007 r. papież Benedykt XVI odwiedził dwie północnowłoskie diecezje – Vigevano i Pawię¹, a w stolicy tej drugiej nawiedził znajdujące się tam od trzynastu wieków relikwie św. Augustyna, by jak sam zaznaczył: „w imieniu całego Kościoła katolickiego oddać hołd jednemu z jego największych «ojców», a zarazem zaświadczyć o [...] osobistym nabożeństwie do tego świętego i wyrazić wdzięczność temu, który odegrał ważną rolę w jego życiu teologa i pasterza, a wcześniej jeszcze człowieka i kapłana”².

Przed relikwiami tego świętego modlił się już 3 lata wcześniej, gdy z okazji obchodów 1650. rocznicy jego urodzin sprowadzono je na tydzień (7-15.XI) z Pawii do Rzymu, a on jako prefekt Kongregacji Nauki Wiary – kard. Józef Ratzinger – przewodniczył Mszy św. koncelebrowanej 14 listopada 2004 r. na zakończenie ich tygodniowego pobytu w Bazylice Santa Aurea w Ostia Antica³.

Pod koniec pierwszego dnia swej pielgrzymki i pobytu w Vigevano, gdzie Papież najpierw zatrzymał się w klauzurowym klasztorze Sióstr od Wieczystej Adoracji Najświętszego Sakramentu, a potem spotkał się z władzami miasta i wiernymi przed pałacem biskupim, by na końcu nawiedzić miejscową katedrę św. Ambrożego, na placu przed nią odprawić Eucharystię dla wiernych i wygłosić homilię, wieczorem udał się na nocleg do pałacu biskupiego w odległej o 35 km Pawii. Drugiego dnia, już w Pawii przed południem, najpierw spotkał się z chorymi i personelem medycznym w Poliklinice San Mateo, a następnie

¹ Por. *Wizyta Ojca Świętego Benedykta XVI w Vigevano i Pawii* (21-22 IV 2007), OsRomPol 28 (2007) nr 6, s. 4.

² *Przemówienie w Bazylice św. Piotra in Ciel d'Oro w Pawii*, OsRom 147 (2007) nr 92, s. 14, tłum. OsRomPol 28 (2007) nr 6, s. 14.

³ Por. *Conclusa la „peregrinatio” a Roma delle reliquie di S. Agostino*, OsRom 144 (2004) nr 265, s. 4; wcześniej Sekretarz Stanu kard. A. Sodano odprawił w Bazylice św. Piotra i wygłosił homilię nt. *Sant'Agostino e il suo impegno per una civiltà cristiana*, zob. OsRom 144 (2004) nr 263, s. 7; por. S. Longosz, *Obchody 1650. rocznicy urodzin św. Augustyna w Rzymie* (Rzym, 7-15 XI 2004), VoxP 24 (2004) t. 46-47, 856-859.

w parku przed Collegio Borromeo, założonym przez św. Karola Borromeusza i dlatego nazywanym Orti Borromaici, odprawił dla wiernych Mszę św. z homilią, którą poświęcił prawie w całości postaci św. Augustyna i jego trzem nawróceniom: na chrześcijaństwo, do służby Kościołowi i do zaufania Bożemu miłosierdziu⁴. Po południu natomiast najpierw odwiedził założony w 1361 r. przez Karola IV Luksemburczyka miejscowy Uniwersytet im. św. Augustyna i św. Katarzyny Aleksandryjskiej, gdzie po powitaniu rektora prof. Angelino Stella i przedstawiciela studentów, wygłosił przemówienie na temat: „Niech św. Augustyn będzie dla nas wzorem wiary i rozumu”⁵. Potem udał się do Bazyliki św. Piotra „in Ciel d’Oro”, gdzie znajdują się relikwie św. Augustyna⁶. Przed ich jednak nawiedzeniem, na dziedzińcu przylegającym do klasztoru OO. Augustianów, którzy sprawują pieczę nad Bazyliką, po powitaniu go przez ich generała i fundatorów, poświęcił kamień węgielny i model budowanego Augustyńskiego Centrum Kultury im. Benedykta XVI. Po wejściu do Bazyliki Papież zatrzymał się najpierw na chwilę osobistej modlitwy przed wydobytą z sarkofagu i ustawioną na czas wizyty przed schodami do prezbiterium brązo-kryształową urną z kośćmi św. Augustyna. Urna ta, ufundowana w 1833 r. przez bpa Pawii – L. Tosi, na co dzień znajduje się od 1900 r. w monumentalnym, wzniesionym w 2. poł. XIV wieku i bogato przyozdobionym płaskorzeźbami, ilustrującymi życie świętego, sarkofagu, zwanym arką św. Augustyna, w srebrnej szkatule z VIII wieku, odnalezionej w 1695 r. (ufundowanej prawdopodobnie przez samego króla Longobardów – Liutpranda).

Losy tych relikwii są wyjątkowo zagmatwane i tajemnicze⁷. Wiemy bowiem, że św. Augustyn umarł w Hipponie w 430 r. podczas oblężenia miasta przez Wandalów i został pochowany najprawdopodobniej we własnej katedrze – Basilica Pacis. Potem miasto i północna Afryka zostały spustoszone przez barbarzyńców, a źródła zaznaczają tylko bardzo ogólnie, że jego szczątki, celem uchronienia przed zbezczeszczeniem, przeniesiono najpierw na Sycylię, a potem do Pawii⁸, nie informując nas bliżej o okolicznościach tych przenosin. Po raz pierwszy wspomina o tym wyraźniej dopiero Beda Czcigodny w 725 r. pisząc, że wykupił je z Sardynii król Longobardów Liutprand i polecił przewieźć do swej stolicy Pawii: „Liutprand wiedząc, że po splądrowaniu Sardynii Saraceni mieli przypuścić atak również tam, gdzie przeniesione zostały kości św. Augustyna, za pośrednictwem posłów nabył je za wielką cenę i kazał przywieźć do Pawii, gdzie złożył je ze czcią należną, tak wielkiemu

⁴ Por. OsRom 147 (2007) nr 92, s. 10, przekład: OsRomPol 28 (2007) nr 6, s. 9-11.

⁵ Por. OsRom 147 (2007) nr 92, s. 12, przekład: OsRomPol 28 (2007) nr 6, s. 12-13.

⁶ Por. A. Trapè, *Agostino Aurelio. 5: Il culto*, BS I 588-591; A. Addeo, *Pavia e Sant' Agostino*, Pavia 1950; *Losy relikwii św. Augustyna*, OsRomPol 28 (2007) nr 6, s. 16.

⁷ Por. tamże.

⁸ Por. A.C. De Romanis, *La duplice traslazione delle reliquie di S. Agostino*, w: *Sant' Agostino. Il santo Dottore nella vita e nelle opere*, Roma 1931, 393-419.

Ojcu⁹. Późniejszy biograf, opat premonstratensów (1154-1181), Filip z Harveng dodaje, że *depositio* tych relikwii miało miejsce 15 października (*V idus Octobris*) w Bazylice św. Piotra „in Ciel d'Oro” „*trans muros civitatis Papiæ*”¹⁰, co wcześniej potwierdził papież Aleksander II bullą z 6 listopada 1070 r. odnośnie tego kościoła¹¹. Wszyscy późniejsi kronikarze, począwszy od Pawła Diakona¹² i martyrologia od IX do XII wieku powtarzają prawie dosłownie przekaz Bedy.

Ponieważ wiadomo, że Liutprand zaczął panować między 712 a 725 rokiem, natomiast Saraceni plądrowali wybrzeża Sardynii w latach 721-722, przyjmuje się więc, że relikwie św. Augustyna przeniesiono do stolicy królestwa Longobardów Pawii ok. 722 roku. Nie wiadomo jednak, jak i kiedy zostały one przeniesione z Hippony na Sycylię i gdzie tam były przechowywane, choć wiemy, że podbój afrykańskich wybrzeży Arabowie prowadzili w latach 640-704, a Kartagina padła w 698 roku. Badacz tego problemu A.C. De Romanis przypuszcza, że mogło to nastąpić pod koniec VII wieku za sprawą chrześcijan uciekających przed muzułmanami na Sycylię¹³. W ten sposób Pawia od 1. poł. VIII wieku stała się centrum kultu św. Augustyna, do którego odtąd pielgrzy-

⁹ Beda Venerabilis, *Chronica Minora*, ed. Th. Mommsen, III, Berlin 1898, 321: „Liudprandus audiens quod Sarraceni depopulata Sardinia etiam loca foedarent illa, ubi ossa sancti Augustini episcopi propter vastationem barbarorum olim translata et honorifice fuerant condita, misit et dato magno pretio accepit et transtulit ea in Ticinis ibique cum debito tanto patri honore recondidit”, przekład: *Losy relikwii*, s. 16; tenże, *Martyrologium*, PL 94, 1023-1024: „V Kal. Sept.: In Africa depositio S. Augustini episcopi, qui primo de civitate sua propter barbaros in Sardiniam translatus et nuper a Luitprando rege Longobardorum Ticinum relatus et honorifice conditus est”; por. H. Quentin, *Les martyrologes historiques du moyen âge*, Paris 1908, 109.

¹⁰ Por. Philippus de Harveng, *Vita S. Augustini* 33, PL 203, 1233-1234: „Dato quidem et confirmato quod rex Leuthbrandus devote promiserat, sanctum illud corpus, omni difficultate remota bajuli sustulerunt, et aggredientes iter optatum, Papiam cum gaudio pariter devenerunt. Praecurrentibus autem nuntiis, laetitia ineffabili tota civitas commota est, et utriusque sexus innumera multitudo cum hymnis et laudibus in obviam egressa est. Qui laudantes Dominum, cujus incomprehensibili gratia tantas reliquias suscipere meruerunt, ad basilicam regiam revertentes, eas ibidem quinto Idus Octobris honorifice reposuerunt. Felicem illam ecclesiam dixerim, quae tali thesauro locupletatur, qui omni pretiosior auro, gemmis praeclarior merito iudicatur. Felicem, inquam, quae tantas reliquias inpraesentiarum meruit continere, quas universus orbis terrarum non meretur in perpetuum retinere. Si debent credi quae forte videntur incredibilia, credite qui legitis, credite qui auditis: malle ecclesiam nostram ditari et ornari ossibus Augustini quae in ecclesia Papiensi continentur, quam sericis vestibus, quae multae (ut audivi) in foro Papiensi venales inveniuntur. Malle in ecclesia nostra conservari pretiosas Augustini reliquias, quam pomposas Cresi divitias. Jure itaque hujus reliquiis apostolica Petri gaudet ecclesia, de cuius consortio ipse Petrus coelesti laetatur in curia”.

¹¹ Por. *Regesta Pontificum Romanorum* n. 4679, ed. Ph. Jaffè – W. Wattenbach, Leipzig 1885, s. 585: „Monasterii S. Petri Coeli Aurei Papiensis possessiones ac privilegia confirmat [...]. Liutprandus corpus S. Augustini detulit ad eandem ecclesiam et recondidit illic”.

¹² Por. *Historia Longobardorum* VI 48, PL 95, 655.

¹³ Por. A.C. De Romanis, jw.

mowali papieże, władcy, książęta i wierni. Liutprand natomiast nakazał zbudować przy kościele św. Piotra „in Ciel d’Oro” klasztor¹⁴, w którym przebywali najpierw benedyktyni, potem od 1221 r. kanonicy regularni, do których za zgodą Jana XXII dołączyli w 1331 r. augustianie, którzy razem z tymi drugimi, za zgodą papieża Aleksandra IV w 1256 r. stworzyli jedną wspólnotę opiekującą się aż do 1785 r. relikwiami św. Augustyna i kościołem św. Piotra „in Ciel d’Oro”; wtedy to bowiem wypędzono stąd augustianów, kościół św. Piotra zamieniono na szpital, a relikwie św. Augustyna przeniesiono z obawy przed profanacją, do miejscowej katedry – pojezuickiego kościoła Il Gesù, którymi nadal opiekowali się augustianie aż do 1900 r., kiedy to na prośbę ich przełożonego generalnego papież Leon XIII polecił je przenieść z powrotem do odnowionej Bazyliki św. Piotra „in Ciel d’Oro”, gdzie umieszczono je pod ołtarzem odbudowanej Arki św. Augustyna. Autentyczność relikwii, znajdujących się w urnie, została potwierdzona w 1728 r. przez papieża Benedykta XIII, na prośbę biskupa Pawii Francesco Pertusati. Według zaś dokładnego rozpoznania z 15 IV 1884 r. przez bpa Pawii Agostino Ribolti, za zgodą papieża Leona XIII, na ich zawartość składa się 225 fragmentów kości z całego niemal szkieletu św. Augustyna, a wśród nich 21 kawałków czaszki, dolna szczeka z 2 zębami trzonowymi, lewa kość łokciowa i niższa końcówka prawej kości łokciowej. Zawierająca je urna ma 4 zamknięcia, od których klucze posiadają: miejscowy biskup Pawii, syndyk miejski, przełożony Bazyliki św. Piotra i kapituła pawijskiej katedry, gdyż w mieście uważa się, że św. Augustyn należy do wszystkich i identyfikuje się z Pawią. Strzegli ją tu od wieków augustianie, a gdy w 1785 r. zostali stąd wypędzeni, przenieśli ją razem z Arką, pociętą na kawałki, do katedry pawijskiej skąd, jak wspominaliśmy, za staraniem przełożonego generalnego augustianów o. T. Rodrigueza, wróciła do Bazyliki św. Piotra „in Ciel d’Oro” i została umieszczona pod ołtarzem Arki, jako najcenniejszy jej skarb.

Do tych to relikwii pielgrzymował teraz papież Benedykt XVI, który po krótkiej osobistej modlitwie przed nimi, udał się na tron biskupi przed ołtarzem, gdzie miał przewodniczyć uroczystym nieszporem. Najpierw jednak został tu powitany przez biskupa Pawii – G. Giudici i przełożonego generalnego OO. Augustianów – R.F. Prevosta. Pierwszy z nich w swoim przemówieniu podkreślił znaczenie największego skarbu tego miasta i Bazyliki – relikwii św. Augustyna, który nie tylko wstawia się i modli za jego mieszkańców, ale jest ich dumą i jednoczy ich wszystkich wokół siebie, co uzasadnił dłuższym cytatem z pisma augustyńskiego¹⁵, prosząc na końcu o dalszą opiekę św. Biskupa Hippony nad miastem, diecezją i jej wiernymi¹⁶.

¹⁴ Por. Paulus Diaconus, *Historia Longobardorum* VI 58, PL 95, 668B: „Monasterium beati Petri, quod foras muros Ticinensis civitatis situm est, et coelum Aureum appellatur, instituit”.

¹⁵ Por. Augustinus, *De octo Dulcitii quaestionibus* 3, 6, PL 40, 160-161.

¹⁶ Tekst przemówienia zob. OsRom 147 (2007) nr 92, s. 14: *L'indirizzo d'omaggio del Vescovo di Pavia*.

O. generał R.F. Prevost natomiast najpierw powitał papieża w imieniu wszystkich augustianów, zwłaszcza tych, którzy w ciągu ośmiu wieków strzegli relikwii św. Augustyna. Potem przypomniał poprzednich papieży, którzy tu pielgrzymowali i nawiedzali relikwie św. Augustyna, a mianowicie: papieża Zachariasza, który przybył tu w 743 r., by uczcić grób Biskupa Hippony; papieża Benedykta VIII, który nie tylko zwołał w Pawii synod potępiający symonię i małżeństwa duchownych, ale w 1022 r. zarządził rozpoznanie relikwii św. Augustyna; potem w 1049 r. pielgrzymował tu Leon IX, a w 1132 r. Innocenty II osobiście konsekrował tę Bazylikę; w późniejszym czasie miejsce to parokrotnie nawiedzał jeszcze jako patriarcha Wenecji – Jan XXIII, a 3 listopada 1984 r. podczas papieskiej wizyty duszpasterskiej modlił się osobiście przed relikwiami Biskupa Hippony Jan Paweł II¹⁷. Przypomniał też, że Stolica Święta decyzją Jana XXII powierzyła w 1331 r. strzeżenie relikwii św. Augustyna w Pawii zakonowi augustianów, którzy opiekowali się nimi, jak wspominaliśmy, razem z kanonikami regularnymi w tejże Bazylice aż do 1785 roku. Potem po wieku przerwy, papież Leon XIII powierzył ponownie tę Bazylikę i relikwie św. Augustyna opiece OO. Augustianów, którzy to czynią do dziś, czując się synami Kościoła i synami św. Augustyna, mając go za ojca, a Kościół za Matkę. Przypomniał również, że w ubiegłym roku augustianie obchodzili 750. rocznicę włączenia ich w strukturę zakonów żebrzących i życia według reguły św. Augustyna, zalecającej poszukiwanie Boga we wspólnym życiu oraz kultywowanie i promocję kultury, co jest w szczególności sposób realizowane w działalności Instytutu Patrystycznego „Augustinianum” i w ubiegłorocznej inicjatywie *Fiacola Agostiniana del Dialogo tra le sponde del Mediterraneo*¹⁸ – przemierzania śladami św. Augustyna, który z Tagasty, Souk Ahras w Algierii, dotarł aż tu do Pawii, przebywając w wielu miejscach basenu Morza Śródziemnego, odwiedzanych wcześniej przez świętego, co upamiętni również obecny tu Ojciec Święty przez zapalenie specjalnej lampy wotywniej, o co go pokornie prosi, która będzie odtąd płonąć przed urną św. Augustyna, przypominając oddanie się papieża jego opiece i orędownictwu. Swoje przemówienie zakończył generał deklaracją, że reprezentowani przez niego augustianie chcą być zawsze świadkami „tajemnicy miłości Bożej” oraz

¹⁷ Por. OsRom 124 (2004) nr 255, s. 5. Warto tu dodać, że później podczas obchodów 1650-lecia urodzin św. Augustyna i tygodniowej obecności jego relikwii w Rzymie, Jan Paweł II gościł je w swoich apartamentach 11/12 XI 2004 r., a powodowany tą okolicznością podczas spotkania z „biskupami afrykańskimi powiadomił ich o zamiarze zwołania II Synodu Biskupów Afryki, prosząc przy tym o „pomoc i specjalne wstawiennictwo św. Augustyna z Hippony, którego postać jest jak most między Afryką i Europą, jego zaś relikwie w okazji 1650. rocznicy jego urodzin są w tych dniach obecne w Rzymie”, por. OsRom 144 (2004) nr 261, s. 4: *La „peregrinatio” delle reliquie di sant’Agostino*, „Dottore della grazia”; nr 263, s. 14: *La preghiera di Giovanni Paulo II a sant’Agostino*; Longosz, *Obchody 1650. rocznicy urodzin św. Augustyna w Rzymie*, s. 858.

¹⁸ Por. F. Drączkowski, *Św. Augustyn odkrywany przez muzułmanów* (Alger – Annaba – Souk Ahras, 1-7 IV 2001), VoxP 22 (2002), t. 42-43, s. 772-776.

promotorami jedności i wspólnoty, co mają zilustrować przytoczone słowa Biskupa Hippony: „Estis Corpus Christi et membra, mysterium vestrum im mensa Dominica positum est: mysterium vestrum accipitis. Ad id quod estis Amen respondetis”¹⁹.

Papież słuchając powitań mógł patrzeć na relikwie św. Augustyna oraz na balustradę z płonącymi 56 lampami, wykonanymi w 1930 r. z okazji 1500. rocznicy śmierci, reprezentującymi narody, w których są augustianie i ambasadory przy Stolicy Apostolskiej, a zapalonymi przez ich przedstawicieli 12 listopada ubiegłego roku światłem *Fiacola Agostiniana*. Podczas nieспорów Benedykt XVI wygłosił homilię o treści „Moja pierwsza encyklika wiele zawdzięcza myśli św. Augustyna”²⁰. Po odśpiewaniu Magnificat Papież w szczególności sposób uczcił relikwie Biskupa Hippony: wychodząc z prezbiterium najpierw je okadził, podczas gdy chór śpiewał łaciński hymn „Magne Pater Augustine, preces nostras suscipe”, a następnie zapalił od paschału nowe światło św. Augustyna – dużą artystycznie przyozdobioną lampę (o wysokości 144 cm, przyozdobioną 20 płytkami, które swą treścią nawiązywały do *Fiacola Agostiniana*) z symbolami Benedykta XVI i napisem: „Vulnerasti cor meum verbo tuo”. Po Nieszporach Papież zszedł najpierw do krypty pod Bazyliką, by pomodlić się przy znajdującym się tam grobie wczesnochrześcijańskiego autora *De consolatione philosophiae* – Seweryna Boecjusza († 524)²¹, a następnie udał się do zakrystii, gdzie w Księdze Gości wpisał słowa: „Visita pastorale in Pavia e pellegrinaggio alla tomba di Sant’Agostino”.

W ten oto sposób wizyta duszpasterska w Pawii i pielgrzymka Benedykta XVI do relikwii św. Augustyna stały się jedną wielką katechezą patrystyczną, jaka popłynęła w świat od jego grobu: wszystkie bowiem wygłoszone podczas nich oficjalne przemówienia wyrażały w większym lub mniejszym stopniu myśl i naukę wielkiego Biskupa Hippony oraz głosiły jego chwałę. Niżej prezentujemy duże fragmenty z trzech wygłoszonych w Pawii homilii papieskich, prezentujących bezpośrednio myśl i sylwetkę św. Augustyna.

Ks. Stanisław Longosz – Lublin, KUL

¹⁹ Augustinus, *Sermo* 272, PL 58, 1247; całe przemówienie zob. OsRom 147 (2007) nr 92, s. 14.

²⁰ Tekst przemówienia zob. OsRom 147 (2007) t. 92, s. 12, przekład: OsRomPol 28 (2007) nr 6, s. 14-15.

²¹ Por. G. Bosisio, *Intorno al luogo del supplizio di Severino Boezio*, Pavia 1855; G.B. Proja, *Boezio Severino*, BS III 216-224.